

Pánek, Jaroslav

**Vklad Ivana Dorovského do nové formulace
česko-jihoslovanských vztahů na sklonku 20. století**

In: *Slavistika a balkanistika : Ivan Dorovský*. Dorovský, Ivan
(editor). 1. vyd. Brno: Masarykova univerzita, 2001, pp. 107-116

ISBN 8021025654

Stable URL (handle): <https://hdl.handle.net/11222.digilib/132572>

Access Date: 22. 02. 2024

Version: 20220831

Terms of use: Digital Library of the Faculty of Arts, Masaryk University
provides access to digitized documents strictly for personal use,
unless otherwise specified.

VKLAD IVANA DOROVSKÉHO DO NOVÉ FORMULACE ČESKO-JIHOSLOVANSKÝCH VZTAHŮ NA SKLONKU 20. STOLETÍ

JAROSLAV PÁNEK

Teprve delší časový odstup od rozpadu Jugoslávie umožní zřetelně vymezit vliv samotného zániku státu – ale i dějů s ním přímo či zprostředkovaně spjatých – na dlouhodobý vývoj vztahů mezi Čechy a jižními Slovany.¹ Nicméně už dnes je zřejmé, že dramatické události z počátku devadesátých let 20. století se zařadí mezi krizová období zejména politických, ale do značné míry i hospodářských a kulturních styků mezi Čechy na jedné straně a Bosánci, Černohorci, Chorvaty, Makedonci, Slovinci a Srby na straně druhé. Tato krize měla pro vzájemné vztahy neblahé důsledky, pokud máme na mysli kontinuitu styků mezi státy (Československem a Jugoslávií) a jejich obyvateli, a v krátkodobém smyslu zapůsobila negativně také na formulování českého stanoviska k většině jihoslovanských národů. Zároveň se tu však projeví i dílčí rysy pozitivní, které bývají vždy spjaty s postupným překonáváním krize a psychických otřesů, takovou krizi doprovázejících.

Česká společnost prožívala krvavý rozpad Jugoslávie v situaci nejistoty, jež následovala po nečekaně rychlém pádu vnitřně degenerovaných komunistických režimů a živelném nástupu kapitalismu ve střední Evropě, v čase, kdy již odeznívala krátkodobá euforie a očekávání rychlého a bezbolestného přechodu k demokracii a prosperitě.² Zároveň se česká veřejnost musela smířovat s uvolňováním vnitřních vazeb ve státě, s nímž po desetiletí spojovala svou budoucnost, a posléze vzít na vědomí i nezadržitelný rozpad Československa.³ Hluboká dezorientace v probíhajícím vývoji Evropy byla

¹ Výborný přehled česko-jihoslovanských vztahů poskytuje rozsáhlá kolektivní monografie, vydaná za redakce Václava Žáčka, *Češi a Jihoslované v minulosti. Od nejstarších dob do roku 1918*, Praha 1975. Pro větší část 20. století podobné souhrnné dílo chybí, a proto je třeba vzít zavděk dílčími studiemi.

² Z české strany byla tato problematika zpracována zatím se zaměřením na samotný průběh jugoslávské krize. Srov. Ladislav Hladký, *Jugoslávská krize a její historické souvislosti*, Praha 1993; Miroslav Tejchman – Pavel Hradečný – Miroslav Šesták, *Historické souvislosti rozpadu Jugoslávie*, Praha 1996; nejnověji v rozsáhlé syntéze: Miroslav Šesták – Miroslav Tejchman – Lubomíra Havlíková – Ladislav Hladký – Jan Pelikán, *Dějiny jihoslovanských zemí*, Praha 1998, 558 s.

³ Z literatury o rozpadu Československa srov. alespoň Jan Rychlík, *Češi a Slováci ve 20. století. Česko-slovenské vztahy 1945–1992*, Bratislava 1998, 309 s.; Eric Stein, *Česko-Slovensko. Konflikt, roztržka, rozpad*, Praha 2000.

přiznačná nejen pro širokou veřejnost, ale i pro vedoucí politické představitele, kteří hovořili o abstraktním „evropanství“ a neuvědomovali si, že s pádem komunismu se zvedla nová vlna reálně se prosazujících národních hnutí; vlna, která na jedné straně umožnila sjednocení dvou německých států do jediné velmoci, na druhé straně však rozkládala multietnické státy a podporovala utváření menších národních států ve střední, jihovýchodní a východní Evropě. Ať už je či bude tento problém etnické homogenizace států hodnocen příštími historiky jakkoli, je zjevné, že tento proces vyvolal v širokém prostoru mezi Šumavou, Uralem a Balkánem potřebu nové, a to nesnadné, sebeidentifikace národních společenství.

Zatímco rozpad Sovětského svazu, donedávna okupační mocnosti a stále ještě hrozivé vojenské síly,⁴ byl v českém prostředí radostně vítán, vůči rozdělení Československa zaujala značná část české společnosti zprvu nechápavé a potom rezignované stanovisko. Pohled na krvavý rozklad Jugoslávie byl provázen úžasem a zděšením, dílčími projevy sympatií k obětem, a nakonec silnou snahou distancovat se od „divokého Balkánu“. Touha Čechů deklarovat se navenek v nezpochybnitelném postavení „Středoevropanů“ měla starší kořeny v živelné snaze oddělit se od sovětského impéria a zbavit se ponižujícího postavení satelita bez možnosti svéprávného rozhodování. Avšak na počátku devadesátých let vznikla – právě v souvislosti s rozpadem Jugoslávie – potřeba výslovně se distancovat rovněž od válčícího Balkánu.⁵

Teprve v této době si širší kruhy české veřejnosti začaly připouštět, že obecná představa o „jugoslávském“ národě byla pouze politickou fikcí, stejně jako někdejší představy o národě „československém“. Češi (pokud snad jako jednotlivci neměli k Jugoslávii zasvěcenější poměr) si až tehdy začali uvědomovat, že na území Jugoslávie existují svébytné národy s vlastními jazyky, kulturami a tradicemi. Jen obtížně chápali, že pokud se tyto národy za určitých historických okolností sdružily v jednom státě, mohou se za odlišných okolností – pokud se pro to svobodně rozhodnou – zase rozejít do států jiných. Československo a Jugoslávie v posledních několika letech a měsících své existence působily ve veřejném mínění tak trochu jako spojitě nádoby: Nechuť k (třebas i klidnému) rozdělení Československa se stupňovala v pohledu na Balkán až do podoby opovržení vůči těm, kteří „zavinili“

⁴ K mezinárodním souvislostem srov. nejnověji Jiří Vykoukal – Bohuslav Litera – Miroslav Tejchman, *Východ. Vznik, vývoj a rozpad sovětského bloku 1944–1989*, Praha 2000, 679 s.

⁵ V této zobecňující a samozřejmě jen předběžně naznačené úvaze vycházím ze soustavného studia českého tisku devadesátých let. Uvádět jednotlivé doklady je v rámci tohoto článku zhoła nemožné. Ostatně uvedená problematika si s větším časovým odstupem vyžádá rozsáhlé analytické studium.

krvavý rozpad Jugoslávie. Mediálně zjednodušený výklad příčin jugoslávské krize zapůsobil tak, že v době, kdy si širší česká veřejnost začala zřetelněji uvědomovat etnické rozčlenění jugoslávského prostoru, ihned tyto poznatky naplnila citově podbarvenými charakteristikami. V tomto smyslu se blízkými nebo přijatelnými „Středoevropany“ stali Slovinci a částečně Chorvaté, kdežto Srbové, Makedonci, Černohorci a Bosánci (pokud vůbec byli bráni v úvahu) dostávali převážně negativní znaménka, takže převládající část veřejného mínění v českých zemích se od nich emocionálně odvracela.⁶

Utváření vcelku primitivních, černobílých postojů k jednotlivým jihoslovanským národům nahradilo dřívější nediferencovaný vztah ke „spřáteleným Jugoslávčům“ a odrazilo se – ovšemže kromě citelných důsledků politických a zvláště válečných událostí – ve značném omezení kulturních styků mezi Čechy a Jihoslovany. Pro první polovinu devadesátých let byl příznačný všeobecný útlum zájmu o kulturu jihoslovanských národů a z tohoto obecného trendu vybočovalo pouze nadprůměrné zaujetí pro Slovince a slovinskou kulturu.⁷ Naproti tomu zřetelně kladnou stránkou měnicího se pohledu na Jihoslovany bylo přece jen diferencovanější vnímání jednotlivých národů a jejich svébytnosti, což vedlo – velmi opožděně, ale přece – k lepšímu porozumění realitě a k větší vnímavosti vůči nově se utvářejícím poměrům.

S takto se měnící obecnou situací se musela vyrovnávat i nevelká skupina lidí, kteří dávno před rozpadem Jugoslávie zaujali k tomuto státu, jeho národům, obyvatelům či kulturám zvláštní, mimořádně intenzivní stanovisko. Ať to byly zájmy vědecké, obecně kulturní či třeba jen cestovatelské, vytvořili si jejich nositelé osobní postoj k jugoslávské krizi, postoj, který nebyl závislý zdaleka jen na momentálním televizním, rozhlasovém či novinovém zpravodajství, ale který se opíral o hlubší, zažitě kořeny. Mnozí z těchto Čechů se sdružili ve *Společnosti přátel Jugoslávie* (SPJ), která působila od sklonku šedesátých let až do svého vynuceného úředního rozpuštění roku 1971⁸ a jež obnovila svou činnost na jaře roku 1990, ještě v čase krátkodobě zesíleného

⁶ Výsledky dílčího výzkumu veřejného mínění (v prostředí pražských studentů) zveřejnila Mirjam Moravcová, *Bratr, přítel, cizinec. Pohled českých studentů na jižní Slovany*, in: Češi a jižní Slované, Praha 1996 („Lidé města“, 7), s. 27–57.

⁷ Blíže Jaroslav Pánek, *Sedm slovinských let. Slovinská kultura v České republice 1990–1996*, Praha–Olomouc 1997; *Samostatný stát mezi většími sousedy – podnět pro slovinskou politiku a kulturu. Sborník příspěvků z mezinárodního vědeckého zasedání* (Praha, Klementinum, 16. 10. 1997), uspořádal Jaroslav Pánek, Praha 1999.

⁸ Souvislé pásmo dokumentace o životě této zájmové společnosti v krátkém období mezi Pražským jarem a definitivním prosazením neostalinské „normalizace“ v Československu podává drobný časopis *Pro přátele. Bulletin Společnosti přátel Jugoslávie*, ročníky 1 (1970) – 2 (1971).

zájmu o svobodnou a zároveň nezištnou spolkovou práci. Valné shromáždění Společnosti, jež se konalo v Praze 1. prosince 1990, zvolilo do jejího čela *výbor*. V jeho čele stanuli předseda doc. MUDr. Rajko Doleček, DrSc., známý ostravský lékař, odborník v oboru endokrinologie a publicista, dále místopředseda prof. PhDr. Ivan Dorovský, DrSc., člen Makedonské akademie věd a umění ve Skopji a vedoucí Kabinetu balkanistiky na Filozofické fakultě Masarykovy univerzity v Brně, a konečně jednatel ing. Milan Jirsák, CSc., výzkumník v oboru leteckých motorů a zkušený organizátor práce Společnosti přátel Jugoslávie z přelomu šedesátých a sedmdesátých let.⁹

Osudný rok 1991 ukázal, že trojčlenné vedení SPJ s pozoruhodnou výstižností zastupuje rozdílné postoje k jugoslávské krizi a v tomto smyslu dobře zrcadlí pestrou paletu názorů, rozšířených tehdy mezi přáteli Jugoslávie. Zatímco předseda Rajko Doleček měl nejbližší k srbskému obyvatelstvu Jugoslávie a přistoupil k dosti jednostrannému zastupování srbských zájmů, jednatel Milan Jirsák se ztotožnil s názorem Chorvatů a Slovinců, opouštějících jugoslávskou federaci, a naopak zdůrazňoval právo menších jihoslovanských národů na státní osamostatnění. Místopředseda Ivan Dorovský, pocházející z řecké části Makedonie, avšak již v mládí zdomácnělý v českém prostředí, měl na rozdíl od obou jmenovaných kolegů výhodu v tom, že – ač nemohl zůstat nezasažen aktuálními událostmi – přece si jako vědec a komparatista zachovával odstup od příliš vyhraněných stanovisek. Veškeré názory, reprezentované vedoucími představiteli SPJ, měly v pluralitním společenském spektru své místo, avšak v krajně vyhraněných poměrech počínající občanské války v Jugoslávii hledaly jen velmi obtížně prostor pro koexistenci v téměř zájmovém seskupení.

Jugoslávská krize nutně přinášela i *krizi Společnosti přátel Jugoslávie* v České republice. Počáteční představy o rozsáhlé odborné a zájmové činnosti se zhroutily, počet členů se v roce 1991 povážlivě snížil a hlavním problémem se stalo hledání takového stanoviska k současnému vývoji, které by umožnilo Společnosti vůbec přežít.¹⁰ V tomto nesnadném tříbení stanovisek měly značný ohlas názory Ivana Dorovského, který požíval mimořádné autority jako literární vědec, lingvista a historik česko-jihoslovanských vztahů a většinou kolegů byl pokládán za nejlepšího znalce Balkánu v Českoslo-

⁹ Z *valného shromáždění Společnosti*, Pro přátele Jugoslávie. Bulletin Společnosti přátel Jugoslávie (dále PPJ) 3, 1991, č. 1, s. 3–6.

¹⁰ Srov. Redakční kruh, Ke konfliktům v Jugoslávii, PPJ 3, 1991, č. 4, s. 1; -ji- [Milan Jirsák], Vážení přátelé..., tamtéž, s. 2; Václav Petr, Z dopisů: Přivítal článek J. Menzela, tamtéž, s. 8; Prohlášení (odsouhlaseno dvanácti členy výboru SPJ 3. září 1991), PPJ 3, 1991, č. 5, s. 1–2.

vensku. Ovšemže i jeho názory na rychle se měnící situaci nezůstávaly neměnné.

Ještě v srpnu 1991 se Ivan Dorovský vyjádřil do improvizované ankety SPJ v tom smyslu, že přetrvání Jugoslávie je existenčně důležité pro budoucí vývoj Evropy: „Bude-li zachráněna Jugoslávie, bude zachráněna budoucí sjednocená (ať už federalizovaná, konfederalizovaná, regionalizovaná či jinak uspořádaná) Evropa.“¹¹ Z těchto slov vyznívalo vědomí, že rozpad Jugoslávie může znamenat výbuch války s nedozírnými následky, ale navíc i jistá skepse k možnosti příznivého řešení krize v nejbližší době.

Zjevný názorový posun ve směru legalizovaného rozpuštění federace vyjadřoval zásadní projev I. Dorovského, který přednesl v „Nedělních živých slovech“, tehdy značně sledovaném pořadu Československého rozhlasu, dne 13. října 1991.¹² Byl to pohled historika, který zdůrazňoval hluboké kořeny nastalé krize jugoslávského státu, ale zároveň i hlas bezděčného prognostika, který se snažil zformulovat stanovisko k předpokládaným proměnám Evropy. Zde, jak se domnívám, Ivan Dorovský na okamžik podlehl dobové politické rétorice a hovořil o „době, kdy prožíváme konec Evropy národů a začátek evropského společenství, kdy Evropa přebírá úlohu bývalých dvou supervelmocí a kdy chce dokázat, že je schopna kontrolovat svůj prostor a rozhodovat o něm“.¹³

V určitém rozporu s touto obecně rozšířenou představou o lineárním vývoji k jednotné Evropě uvedl tezi, která byla výsledkem analyticky zaostřeného pohledu na starý kontinent i na moderní světový vývoj: „V Jugoslávii a jinde v Evropě a ve světě se dnes nejpálčivější otázkou stalo právo národů na sebeurčení a odtržení. Úsilí o vlastní státnost jako východiško z anonymity dějin je dnes patrné v různých částech světa,“ přičemž „právo na sebeurčení národů je nezadatelným právem“. Odtud vyplynulo autorovo zásadní stanovisko: „... řešení vidím ve včasné uznání práva každého národa a národnosti na sebeurčení a autonomii na základě svobodně vyjádřené vůle v referendu. Určitou destabilizaci, kterou princip referenda do mezinárodních vztahů vnese, postupně odstraní opět sbližování a intenzivní spolupráce suverénních demokratických států. Toto řešení považuji za nesrovnatelně lepší, než je občanská válka.“¹⁴ Nikoli již „konec Evropy národů“, nýbrž demokra-

¹¹ Telefonickou anketu uspořádal jeden z tehdejších redaktorů bulletinu PPJ Milan Jirsák a vybrané (někdy i z kontextu vytržené) výroky zveřejnil pod názvem *Řekli v kritické době*, PPJ 3, 1991, č. 5, s. 5.

¹² *Nedělní živá slova: Hovoří prof. Dr. Ivan Dorovský z brněnské Masarykovy univerzity*, PPJ 3, 1991, č. 5, s. 12–13.

¹³ Tamtéž, s. 13.

¹⁴ Tamtéž, s. 13.

tické soužití států založených na sebeurčení národů, bylo nejkonzistentnějším stanoviskem, jež Společnost přátel Jugoslávie ústy I. Dorovského zaujala k tragickému dění na Balkáně.

Neméně důležitá byla též druhá základní myšlenka, kterou přednesl Ivan Dorovský stanicům a snad i milionům českých posluchačů – totiž *obrana civilizačních hodnot Balkánu*. Balkanista mimořádně širokého srovnávacího záběru se nemohl nevyjádřit k výše zmíněné primitivizaci pohledu na Balkánský poloostrov a jeho obyvatele. Odmítl jednoduché pejorativní odkazy na „balkanizaci“ a zdůraznil, že Balkán je nesmírně pozoruhodnou „křižovatkou dějin, kultur a civilizací“, tvůrčí „laboratoří, v níž se rodily nové koncepce, národní ideje a programy“, místem, kde „se zrodilo samo slovo ‚demokracie‘ “. ¹⁵ V době, kdy se v českých zemích i jinde v Evropě rozmohl přezíravý postoj k balkánským Slovanům, byla tato dobře odůvodněná *apologie* čímsi nevídaným. Neovlivnila sice širokou veřejnost, která byla od hlubších úvah každodenně strhávána k povrchním vjemům drastickými televizními záběry z balkánských bojišť, zato se však stala krédem, přijatelným pro vytvralejší a jednostrannými předsudky nezátíženou část českých přátel jihoslovanských národů.

Mělo-li ovšem sdružení lidí, zajímajících se o česko-jihoslovanské vztahy, v nějaké podobě přežít, bylo nezbytně nutné provést jeho zásadní reorganizaci. O ní rozhodlo valné shromáždění SPJ, jež se konalo v Praze 12. prosince 1992 za účasti pouhých 23 členů. ¹⁶ Spolek dosáhl dna svého úpadku, a proto se ozývaly hlasy nabádající k jeho rozpuštění. Tehdy opět vystoupil Ivan Dorovský s promyšleným *programem*, který se mu v diskusi podařilo prosadit. Především se většina účastníků rozhodla zachovat kontinuitu sdružení, a to pod změněným názvem *Společnost přátel jižních Slovanů* (SPJS), názvem nezávislým na minulých či trvajících státních útvarech a odpovídajícím základnímu kulturně etnickému hledisku; ¹⁷ důsledkem takovéto proměny se stalo rozšíření záběru sdružení o Bulhary, což – jak ukázal následující vývoj – jen prospělo otevřenější slavistické a balkanistické orientaci SPJS. Druhou důležitou změnou bylo *přenesení sídla SPJS do Brna*, kde získalo velmi dobré slavistické zázemí při Filozofické fakultě Masarykovy univerzity. Tento krok odpovídal obecné potřebě decentralizace veřejného a kulturního života v České republice, ale i nedostačující schopnosti hlavního města

¹⁵ Tamtéž, s. 12.

¹⁶ [Milan Jirsák], *Společnost putuje do Brna*, PPJ 4, 1993, č. 1, s. 1–2; (Dý) [Ivan Dorovský], *Valná hromada naší Společnosti*, PPJS 5, 1993, č. 1, s. 1–3.

¹⁷ Další návrhy, jež se objevily při hledání nového názvu, zněly: Beseda, spolek krajanů a přátel jižních Slovanů, resp. Českomoravsko-jihoslovanská společnost; žádný z nich však nezískal výraznější podporu.

zajistit na dobré úrovni veškerý spolkový život. Konečně třetí velkou proměnu představovalo zvolení prof. Ivana Dorovského předsedou Společnosti přátel jižních Slovanů. Zkušený vědec, překladatel, publicista a organizátor¹⁸ využil své dlouholeté redakční praxe (fídlil mimo jiné brněnský univerzitní časopis *Universitas*) a převzal nejen vedení SPJS, ale i redakci jeho tiskového orgánu, který přiměřeným způsobem pozměnil svůj název: *Pro přátele jižních Slovanů* s podtitulem *Časopis Společnosti přátel jižních Slovanů v České republice*.

Změna názvu a podtitulu nebyla pouhou formalitou, neboť z bulletinu se stal skutečný časopis. Skončil čas amatérského redigování „na koleni“ a otiskování všeho, co se nahodile sešlo, a začala doba cílevědomého vydávání kulturní revue – odlišené také náročnější typografickou úpravou – s nemalými mezioborovými a mezigeneračními ambicemi. Díky své mimořádné schopnosti navazovat kolegiální a přátelské kontakty dokázal nový redaktor získat pro časopis autory z řad slavistů a historiků, zejména brněnských a pražských (Milada K. Nedvěďová, Jaroslav Pánek, Ivo Pospíšil, Luboš Řeháček a další). Ještě důležitější však bylo – počínaje rokem 1993 – navázání spolupráce se studenty slavistických a balkanistických oborů z Masarykovy univerzity v Brně, částečně i z Univerzity Karlovy v Praze. Gabriela Bairovová, Dušan Glombíček, Pavel Krejčí, Petr Mainuš, David Pastyřík, Richard Stojar, Ilona Turečková, Klára Váchová, Ilona Víchová a další mladí lidé, o nichž možná v budoucnosti uslyšíme, tu získali namnoze první příležitost k sepsání a otištění publicistického útvaru, určeného širší veřejnosti.¹⁹

Časopis PPJS ztratil ráz šedivého spolkového věstníku a nabýval charakteru otevřené revue, umožňující prezentaci rozmanitých poznatků a názorů. Pozvolna také krystalizovala jeho vnitřní skladba, která umožňovala otiskovat delší stati, někdy i poměrně rozsáhlé prameny k moderním dějinám česko-jihoslovanských vztahů, zprávy z vědeckého a kulturního života (včetně prvních referátů o cestách nadaných studentů na zahraniční slavistické semináře), ale i recenze odborných a beletristických prací; příležitostně se vyskytly také zajímavé rozhovory. Dorovského smysl pro sepětí vědy a umění se projevil ve stálém zařazování básní a kratších próz, přeložených z jihoslovanských jazyků, a zvláště v prokládání delších textů vybranými aforismy, karikaturami či jinými kresbami a vyobrazeními.

¹⁸ Přehled díla I. Dorovského (nar. 18. května 1935) přináší publikace *Ivan Dorovský. Bibliografie*, Brno 2000; stručné hodnocení podávají úvodní stati *Balkanolog, slavista a komparatista s duší umělce* (s. 3–10) a *Hloubka a syntéza: Ivan Dorovský v druhé polovině 90. let* (s. 11–13), které napsal přední brněnský slavista Ivo Pospíšil.

¹⁹ Za určení studentů mezi autory příspěvků pro časopis PPJS vděčím Petru Mainušovi, jednomu z žáků prof. I. Dorovského.

Skutečnost, že od chvíle, kdy převzal redakci,²⁰ zůstává Ivan Dorovský hlavním autorem „svého“ časopisu, by mohla překvapit jen toho, kdo neví, že příspěvky jsou nehonorované a kdo nezná Dorovského autorský potenciál, schopný zajistit vydávání revue v pravidelných dvouměsíčních intervalech. Právě stati, recenze, zprávy a překlady z pera Ivana Dorovského mají ovšem ve svém úhrnu podstatný význam, neboť vytvářejí základní myšlenkovou kostru časopisu.

Jejím odborným a názorovým východiskem se stalo vytrvalé *osvětlování civilizačního přínosu balkánských a zvláště jihoslovanských národů obecné kultuře*, důraz na „balkánský genius loci“ a na osobitý typ „homo balkanicus“, tedy na pojmy, jimž Ivan Dorovský jako badatel věnoval soustředěnou pozornost a pronikavé monografické studie.²¹ O tom, že tu jde také o polemiku zasvěcenice s naivní či zavádějící žurnalistikou z konce 20. století, byť o polemiku vedenou v naprosto odlišné intelektuální rovině, nemusí být snad pochyb.

Druhým příznačným rysem tvorby Ivana Dorovského je pluralitní pohled na Balkán a na prostředí, v němž žijí jižní Slované. Kdo by očekával jednostrannou preferenci makedonské tematiky, hluboce by se mýlil. V Dorovského vědecké práci zaujímá samozřejmě jazykovědná, literární a historická makedonistika výsadní postavení,²² ale v práci redakční je tomu jinak.

Uznávání stejné důstojnosti všech národů i menšinových národností²³ a rovnocennosti jejich kultur se odráží v co možná rovnoměrném zastoupení statí, recenzí a zpráv i překladů, věnovaných jednotlivým zemím a národům. Zvláště výrazně se tato skutečnost projevila ve vydávání *Knihovničky poezie a prózy jižních Slovanů*, která umožňuje publikovat rozsáhlejší texty nebo jejich soubory a jež během druhé poloviny devadesátých let v tuctu půvabných svazečků věnovala pozornost uměleckému písemnictví všech jihoslovanských národů. Zvláště pak formou náročně komponovaných antologií přiblížila jejich moderní literaturu v době, kdy o ni česká komerční nakladatelství projevovala pramalý zájem. I v tomto hledání překladových mostů mezi jihoslovanskými literaturami a českým prostředím projevil Ivan Dorov-

²⁰ Ivan Dorovský řídí PPIS od ročníku 5 (1993). Na redigování předchozích ročníků 3 (1991) a 4 (1992) se podíleli zejména Jaroslav Diblík, Milan Jirsák a Zvonko Tatarski.

²¹ Zvláště Ivan Dorovský, *Balkánské meziliterární společenství*, Brno 1993; též, *Balkán a Mediterán. Literárně historické a teoretické studie*, Brno 1997.

²² Zde i nadále odkazují na podrobnou bibliografickou evidenci knih a časopiseckých studií tohoto autora v knize *Ivan Dorovský. Bibliografie*, Brno 2000.

²³ Právě národnostním menšinám věnoval Ivan Dorovský mimořádně cenné knihy *Charvátii ještě žijí mezi námi* (Brno 1996) a *Makedonci žijí mezi námi* (Brno 1998).

ský vzácný *mysl pro kontinuitu*, neboť na jedné straně navázal na překladatele starších generací (zejména na odkaz O. F. Bablera), na straně druhé uvedl do umění překladu celý zástup svých studentů.²⁴ A navíc učinil předmětem kolektivního překladatelského tvoření kupříkladu příběh dítěte z řecko-makedonského prostředí, příběh, který je burcujícím protestem proti válečnému šílenství. Vskutku není mnoho vysokoškolských učitelů, kteří by takto dokázali strhnout studenty k tvůrčí práci a zároveň k vyjasňování vlastních etických postojů!

Za třetí z pilřů tvorby a veřejného působení Ivana Dorovského lze označit *promyšlené sepětí „multinacionality“ a národní svébytnosti*.²⁵ Právě srovnávací studium rozmanitých národů a jejich kultur jej dovedlo nejen k jejich spolehlivé interpretaci, ale také mu dovolilo odpovědět na otázky, při jejichž zodpovídání se nejen jihoslovanské národy, ale i Češi mnohdy bezmocně potácejí mezi názorovými krajnostmi. Žel jen mezi přátele jižních Slovanů zazněla nabádavá slova Ivana Dorovského o vlastenectví, které se v českém prostředí „mylně pokládá za něco zastaralého, překonaného nebo dokonce nebezpečného“. Totéž platí o jeho důrazu na nezbytnost „rozvíjet všechny dosavadní pozitivní kulturní hodnoty, sřezit je proti odcizení a zároveň přijímat a tvůrčím způsobem rozvíjet kulturní hodnoty jiných národů“. Neboť „i v případné budoucí sjednocené Evropě si musíme maximálně zachovat svou národní identitu. A základ identity každého národa tvoří jeho jazyk, literatura a kultura. Budeme tím více 'evropští', čím více budeme 'národní'. Neboť každá národní tradice a každá národní identita je svébytná a neopakovatelná. Právě zvláštnosti národních literatur a kultur by měly být základními pojítky evropského kulturního prostředí.“²⁶ Důvěrná znalost balkánského a českého prostředí spolu s porozhlédnutím po severní i jižní polokouli umožnily Ivanovi Dorovskému, aby takto zřetelně vyjádřil svůj postoj k domovu i k světu.

Ivan Dorovský vnesl do česko-jihoslovanských vztahů neobyčejnou šíři svého vědeckého záběru a podstatně přispěl k jejich zvědečtění. Tato stránka jeho přínosu je o to důležitější, že byl schopen jejím prostřednictvím získat

²⁴ Zvlášť výrazným svědectvím této překladatelské výchovy je nejnovější kniha překladů: Petros Votsis, *Chlapec počítá hvězdy. Cesta hořkosti / Svědectví*, Brno-Boskovice 2000; texty v ní přeložily (vedle svého učitele) studentky makedonistiky Oldřiška Čtvrtníčková, Ivana Dorovská, Lenka Hegerová, Lada Jankulovská, Darina Klobouková, Eva Rudolfová, Marie Svobodová a Petra Tomancová; Ivan Dorovský jejich překlad zrevidoval, upravil a napsal doslov.

²⁵ Ivo Pospíšil – Ivan Dorovský, *Dialog o Slovanech, slavistice, Balkánu a o leccěms jiném*, PPJS 10, 1998, č. 3, s. 3–8; o programovém rozvíjení „multinacionální“ kulturně osvětové činnosti v rámci Společnosti přátel jižních Slovanů pojednal I. Dorovský tamtéž na s. 4.

²⁶ Tamtéž, s. 8.

pro pěstování vztahů mezi Čechy a jižními Slovany také mladou inteligenci, bez níž by i jeho usilování ztratilo velkou část nadějných vyhlídek do budoucnosti. Nejde však zdaleka jen o zvědečtění ve smyslu odbornictví, neboť Ivan Dorovský má vzácný vypravěčský dar i smysl pro poezii a citlivý překlád. Obojí mu dovoluje předkládat získané poznatky způsobem vstřícným a srozumitelným, a tak přispívat k obecné kultivaci veřejnosti. Konečně nejde ani jen o vědu a umění, ale také o lidskost, jež byla právě na Balkáně v uplynulém desetiletí tak hrozným způsobem ponižována. A tak vědec a umělec, učitel a redaktor, spisovatel a organizátor mezilidských vztahů našel společného jmenovatele všech svých činností v *hledání pravdy*. Docela nedávno to vyjádřil slovy Karla Čapka: „*Bože, který jsi stvořil národy a všem jsi vdechl / touhu žít ve cti, / zbav dnešní svět toho nejhoršího, lži. / Lži, která podpírá a připravuje násilí / a učí lidi nenávidět se navzájem. / ... / Neboť jen bez lži se mohou lidé a národy dorozumět, / ať mluví jazykem jakýmkoliv. / Bože, vrať světu pravdu!*“²⁷

Usilovným pátráním v kulturní minulosti a současnosti dokázal Ivan Dorovský přinejmenším v okruhu lidí zvláště zainteresovaných překonat hlubokou názorovou krizi z počátku devadesátých let. V tomto prostředí našel způsob, jak vyvést český postoj k jižním Slovanům a k celému Balkánu z amatérství a chaotického tčkání. Vlastní náplň těchto vztahů našel v kultuře a kultivaci lidství, jejich nejhlubší obsah pak v usilování o pravdu. Tento vklad je vskutku hoden toho, aby přenesl česko-jihoslovanské vztahy přes práh třetího tisíciletí.

²⁷ Karel Čapek, *Modlitba za pravdu*, PPKS 12, 2000, č. 6, s. 3. Ivan Dorovský zařadil tuto báseň příznačně na úvod prosincového čísla svého a spolkového časopisu, jímž se i za Společnost přátel jižních Slovanů loučí s druhým křesťanským tisíciletím a obrací se k obzoru třetího tisíciletí.